

Csalóka szivárvány

Tamási Áron varázslatától nem szabadulhatunk. Ahogy regényeiben, novelláiban az olvasóval, úgy színpadon színészeivel és a közönséggel is életre-halálra menő tétellel játszik. Annyi darabja között is legsúlyosabban a Csalóka szivárványban. Amelyet Németh Antal rendezésében 1942. október 24-én mutatott be a budapesti Nemzeti Színház, majd a szerzőnek kedvesebb hangoltsággal Tompa Miklós a kolozsvári Nemzeti Színházban vitte színre 1943 januárjában. S hogy most újra idézzük, az Lukácsi Huba tanár úrnak és a Szent Imre Gimnázium Latinovits Zoltán Diákszínpadának köszönhető, Olyan sikerrel, hogy pótelőadással is tetézve mutatták be a Csalóka szivárványt. Folytatván a hagyományt is, mert korábban Shakespeare, Goldoni, Racine, Thornton Wilder és más klasszikusok előadása mellett az Énekes madár és a Vitéz Lélek bemutatójával már kifejezték játék-kedélyben fogant szellem és léleképítő törekvéseiket,

A Csalóka szivárvány a legsúlyosabb darab Tamási színpadi munkásságában- említettem, s azonmód tűnődöm, miként is érvelhetnék a hallgató előtt? Akinek képzeletében a szerző nevére inkább Ábel kalandos természete, vagy az Énekes madár évődő szerelmi játéka merül fel? Darabját írva Tamási már címét tekintve is vívódott azon, hogy történetét híven fejezze ki. Előbb Szivárvány-nak nevezte munkáját, majd gépelt kéziratán ez áll: Csalfa szivárvány! Módosításának okáról nem beszél, de feltételezhetjük: címének nyelvi akusztikáját műve gondolatosságával nem érezhette összhangban. Csalfa lehet az asszony, de egy sorsában megrokkant székely gazda? Jelképi kifejezésként is könnyűnek találtatna. A „csalóka” játékos kép ugyan, ami a színpadi történet példabeszéd voltára érzékletesen utal, s egyben a becsapottságot is asszociálja. Mert Czintos Bálint kudarcra tragikus színnel vonja be szivárványosnak tűnő új életét.

Egyszerű Tamási Áron színpada, hiszen Czintos otthonában játszódik a történet, mégis káprázik a néző, micsoda sorsokat, élet-fordulatokat, színeket tud színházzá emelni! Czintos Bálint özvegyember, aki nem tanulhatott tovább, műveli a birtokot, de álmai nyugtalanítják, miként törhetne ki sorsából? A véletlen lódítja meg képzeletét és bátorítja cselekvésre. Egykori barátja, Kund Ottó, bolyongó filozófus toppan a házba, akit Czintos hiába marasztal, elmúlik az életből is, mert a gazda ruhájában az örvénybe veteti magát. S ebből szökken Bálint gondolata: megholt barátjának öltözetében eltűnik a házból és a faluból, hogy új életet kezdjen. Tamási Áron varázslata folytán a darab innen, a földi realitásból kezd emelkedni a poétikus játékoság magasába. Mert falun a halottat harmadnap eltemetik, de Tamásinál öt hét telik el a második felvonás kezdetéig. Amikoris Czintos immár Kundi Kundként megkésve ugyan, de visszatér saját temetésére. Alakváltásának titoknoka Samu bácsi, az öreg mindenes a portán, amelynek immár tulajdonosa Kundi Kund. Mert eltűnése előtt Czintos végrendeletében Kundi-magát jelölte meg örökösnek. Megpendül az élet a házban, mert fiát, Kálmánt tanulni küldi, hogy pap legyen belőle. De Kálmán menyasszonyát, Zsuzsannát Kundiként feleségül veszi.

Képzeltetnénk, hogy egyszerű szerelmi komédia formálódik Tamási színpadán, ahol a falusi életből pazarul rajzolt figurák tűnnek fel. Virág, a tudákos, önhitt őrmester, vele viaskodik a jámbor Duka Vendel vasműves, és olykor betér a házba családja is. A vágyaiba fülledt Viola, aki Ibolyka-lányát kínálja férjezésre; olykor átröppen a színen Fecske, a postás: ő a hivatalnál is jobban ragaszkodna Bertához, aki pedig Jánost, a szolgálégény szerelmét hordja szívében. A költő, Jékely Zoltán a kolozsvári bemutatót követően így írt: a Csalóka szivárvány „elejitől végig játék; kápráztató, minden értelmi éberségünket, szívünket, lelkünket egyformán lebilincselő, tűzijáték elevenségével, aranyhalak fickándozásával ható

emberi commédia”. De azt is megjegyzi Jékely, hogy azért is a „dúsan áradó játékosság”, hogy nyugtalanítsa a nézőt Czintos Bálint keserves sorsával. Mert a dráma, Czintos alakoskodás itt kezdődik valójában: Kundi Kundként egyre mélyül a szerepében, a bölcséleti könyveket bújja, de a fogalmak olyan siketen és forogatos tanácsalanságban röpködnek benne, hogy Samu bácsi csak mered. A közönség pedig kacagja, hahotázza, a fellengzős kutakodót.

„Mindenki elégedett legyen a sorsával s ne akarjon egyéb lenni, mint aminek Isten teremtette”- mondja a ház népének Kundi Kund, hogy aztán ő is egyre nyugtalanabbul tűnődjön sorsán: vissza kell térnie a szivárvány alatt! Hogy újra megtalálja önmagát, és Czintossá legyen a család, és a falu közössége előtt. Samu bácsi már belenyugodva gazdája új szerepébe, azért tudatja: „sokallottam, hogy egy emberben két személy legyen”. Tamási Áron írásainak egyik központi gondolata: test és lélek együtemősége, harmóniája, amely munkával, szívvel és teremteni-akarással teríti be a világot. Czintos Bálint ebben éli zavartságát, öt esztendő elteltével sem szunnyad nyugtalansága, „Magamot keresem Samu bácsi”-mondja az öreg házi-angyalnak. S itt következik a tragikus fordulat, mert Samu bácsi nem hajlandó tanúskodni új czintosságának, hiszen Kundiként nősült, és így született gyermeke Bálintka is. S ahogy felesége, úgy emberei sem óhajtják felismerni a régi Bálintot. Nevezetes pedig a nap: Kálmán elvégezve a papi szemináriumot, első miséjét apja lelkéért falujában készülni elmondani.

Czintos Bálint feltámadása pedig nem következhet el- mondja Tamási Áron, és példázatos misztérium-játéka itt tetőzik: Kundi még megöleli hazatérő pap-fiát, majd búcsúsorokat hátrahagyva eltűnik, és beleszökik az örvénybe. Mert rádöbben: csak öngyilkossága által tudja helyre zökkenteni a világot. Így lehet majd értelme Kálmán miséjének is. Tehát fiának szolgálatát, égi hivatását Czintos halálával kell, hogy hitelesítse. S aztán már Tamási színpadának ihletett, megszentelt pillanata következik. Sír a kicsi gyermek, mert egyedül hagyták a nagy kavarodásban. János, a szolgálégény, már nemcsak Bálintkát, hanem valamennyiünket, a játék beavatottjait a fenséges titok vigaszával áld meg: Nézd meg, az Isten is egyedül van, s mégis milyen szépen hallgat”.

Lukácsi Huba tanár úr vezetésével a Latinovits Zoltán Diákszínpad fiataljainak játékát figyelve, elmerülve az volt a felemelő, hogy miközben mókáztak, a czintosi sorstörténetben önmaguk maradtak, a gimnázium diákjai, de játékkal a lélek csöndjét is megteremtették a nézőtérén. Ami pedig közös üzenetként úgy szólt, hogy **ebben a mai, tájékos világban különösképp nem válhatunk mássá**. Magunkat, Istennek tetsző lelki mivoltunkat és alakzatunkat kötelességünk őrizni, mert a szűkebb s tágabb család, a nemzet számára csak így tölthetjük be hivatásunkat. Immár pódiumról, a versmondóként is becsült Takács Bence korábbi Tamási előadásokban is érlelődve, értve a tragédiát, kellő súllyal, és mégis játékosan, hitelesen nyitotta meg Czintos kettős életét és összeroppanását. Körötte játszótársai attól is hitelesek, hogy nem erőltetik a színi mesterkedést, hanem a maguk ifjontiségükben éltetik Tamási dialókjait. Nem módolják a szereplést, vagyis a mássá levés alakoskodását, hanem egyszerű élet- és jellem-színekkel járkálnak s beszélnek a Czintos-házban.

Abaként egyes kis legénykét játszik Péterffy Lili; Zsuzsanna szív-hangjait Kiss Emma lírai szépséggel jeleníti meg (másodszerreposztásban: Szabó Dóra). Samu bácsi alakja is attól eleven Gál Tibor játékában, hogy nem imitálja az öreg székelyt, hanem maga-tartó lelki kísérőként és ítélkezőként szemléli Czintos élet-halál játékát. Hosszú a névsor, kevés a jelző és a terjedelem, hogy Almássy Márton (Kálmán), Buczkó Máté (Kund Ottó, Duka) Rupp Patricia és Dauner Krisztina (Berta), Damokos Attila (Virág), Perdi-Fazakas Brigi (Rózsa), Molnár Berta (Viola), Lőw Márton illetve Somogyi Kristóf (Fecske), Tomcsányi Árpád (Homály), Hankiss Laura (Ibolyka), játékát, továbbá a kicsi Bálint szerepében Szöllősy Lorándot méltassam. Az éltető tapsok ugyanis kifejezőbben igazolják, hogy Lukácsi Huba szeretetében és szellem körében a fiatalok miként játszottak az étellel és a halállal Tamási

Áron költői darabjában. Ez alkalommal a fogyatékos tehetőség erényét jelenti az előadásnak: semmi folklórizálás; díszes székelyszoba, faragott bútorok, virágos kancsók idillje itt nem téríti el figyelmünket, mert Szalay József tanár úr épp csak jelzi a játékteret. S a hétköznapiság tárgyai olyanképpen élnek a Czintos szobában ahogyan Korniss Péter felvételein a múltba-hulló, civilizáció termékeivel cifrázott és süllyedő erdélyi világot látjuk. Holics László villanásnyi zenei háttérképei, nem az erdélyiségben andalítanak, hanem a játékra hangolnak.

De nem színházi beszámolót írunk, hanem öröms jelentést, hogy a fiatalok Tamási Áron igézetében hirdetik embervoltunk önmegtartásának földi és égi parancsát. Rájuk, mint kedves és példaszerű ifjú közösségre tekintve szebben nem jelezhetem törekvésüket, mint ahogy Czintos Bálint nézett fia után: **előre mennek és fölfelé....!**

A Magyar Katolikus Rádióban 2008. július 5-én Szélyes Imre olvasta fel (Szerk.:Szabó Csilla)

This document was created with Win2PDF available at <http://www.win2pdf.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.
This page will not be added after purchasing Win2PDF.